

Humaniteta.

Črtica. Spisal Fr. Dolinčan.

Stoletje prosvete, omike, napredka! . .
 Stoletje bratoljubja in ljudomilosti . .
 Zlati vek! . .
 Ha, ha! — —

* * *

Najdrznejše fantazmagorije sanjavih prekucuhov se izpolnjujejo! O Zola, kje si zaostal s svojimi idejami, ki jih razvijaš v drugem delu svojih štirih »Evangelijev«! . . Vse to, o čemer sanjariš, imamo že davno! In napravilo se je vse lepše, vse enostavneje, nego si domišljaš ti! Tu ni bilo treba nikakih novih iznajdb, tu ni bilo treba nikakih prevratov, nikakih bojev — vse je doseženo na mah! Saj se je bilo treba samo spomniti, da ima človek srce, čuteče, ljubezni in usmiljenju dostopno srce! . . In tega so se spomnili mogotci, spomnili tisti, ki imajo v rokah moč, vlado, srečo narodov! . . Kar deževalo je zakonov in odredb v prilog in hasen do tistih dob brezpravnih, krivično in brezsrčno izkoriščevanih trpinov! . . Bolniško zavarovanje, zavarovanje proti nezgodam, zavarovanje za starost, onemoglost — koliko ljudomilih naredb, koliko hasnovitih naprav! . . Lakota, beda, obupnost — kako so bežale vse te pošasti! . . Kakor temne sence so se razpršile pred solnčno svetlobo! Trhla, izsesana trupla stotisočev revnih sužnjev je prešinilo novo življenje; veli, blede obrazi so pordeli; bohotno stisnjene ustnice so se odprle in zatrepetale v blaženem smehljaju. — — Saj ni bilo nikake skrbi več za prihodnost, saj je bila nastopila nova doba, doba bratoljubja, ljudomilosti, enakopravnosti in enakosti — zlati vek! . .

* * *

Jože Vrankar je ležal bolan na svoji revni postelji. Čutil se je že dalje časa slabega, naposled pa je omagal.

No, to ni bilo nič čudnega spričo napora, s katerim je delal dan na dan, delal zato, da je mogel pošteno preživljati sebe, svojo ženico in edinega otroka, ki mu ga je bil Bog dal. Imel je šele štiriintrideset let, a njegovo telo je bilo suho, velo, izmučeno. Pogled njegovega očesa je bil mrkel, moten, koža njegovih lic brezbarvna in nagubana. Vsakdo bi ga bil imel za mnogo starejšega, nego je v resnici bil. Tega kriv je bil trud pa nezadostna hrana, pomanjkanje vsega potrebnega! . .

Bil je premogokop. Kaj se pravi prebiti dan na dan po deset ali še več ur v zaduhlih, brezzračnih podzemskih rovih, ve samotisti, ki je kdaj že okusil kaj takega. Pri tem pa še napenjati svoje moči, vihteti kramp, dvigati težke premogove kepe! . . Delati na zemskem površju, kjer se život koplje v čisti solnčni luči, kjer dihajo pljuča sveži zrak ter srkajo iz njega krepilni, poživljajoči kisik, to že gre! Ali pod zemljo . . . ah, to je druga reč! . .

Pri njem pa je prišlo v poštev še nekaj drugega. Hodil je namreč vsak dan domov in z doma, a premogovnik je bil dve dobri uri oddaljen od njegovega domovanja! Poleg vsega torej še štiri ure hoje na dan! . . Ta je bila huda, zelo huda, a predrugačiti se ni dalo nič na tem. Ločiti se ni mogel od svoje borne koče, dediščine svojih staršev, a da bi bil črez teden ostajal kje v bližini premogovnika, mu tudi ni dopuščalo srce. Skoprnelo bi mu bilo po ljubljeni ženici in dragem otroku. Moral ju je videti vsak dan, moral . . Tudi bi bilo stalo preveč, ako bi bil zase zajutrkoval in večerjal pa še prenočišče plačeval! . . Koliko pa bi mu bilo ostalo potem od zaslužka? . .

Zato je raje vstajal na vse zgodaj in vračal se pozno na večer domov. Zjutraj pot ni bila težavna, ker je vodila navzdol in ker jo je nastopil kolikor toliko spočit. Ali zvečer, ko je bil po dnevnem delu že ves utrujen in je moral lesti navkreber, se mu je pač vzbujala včasih želja, da bi mogel zamenjati svojo kočico s kako drugo v dolini kje . . . Toda ne, ne, za ves svet bi ne bil dal te svoje kočice in malega vrtca v njenem ozadju! . . Ah, kako mu je bilo srce pri-raščeno na te stare, preperele deske, ki so tvorile njegov dom, kako se mu je, kadar je bil z doma, tožilo vedno po revni grudi zemlje, ki jo je imenoval svojo! . . Kadar je odhajal, je dostikrat samo radi tega drevil navzdol, da je imel potem še časa, ustaviti se malo in ozreti se nazaj! In kako mu je srce utripalo, če je videl, da so zatrepetali prvi solnčni žarki ob slemenu njegove s slamo krite strehe, kako se je čutil srečnega, zadovoljnega, navzlic temu, da je imel težko delo pred sabo, navzlic temu, da je nosil tako borno kosilce v robcu zavito s sabo! Da, nekak ponos ga je navdajal pri takih prizorih! . . Ali mar ni nebeško solnce njegove kočice isto tako zlatilo kakor prostrane in visoke palače mestnih bogatinov? Ni stala mar njegova kočica celo na lepšem prostoru nego marsikateri dragocen grad? . . In česa je pogrešal? . . Ali ni imel ljubezni vredne žene in zdravega, dobrega otroka! . . Ah, koliko bogatašev ga je v tem oziru lahko zavidalo, koliko imenitnikov ni okusilo nikoli tiste sladkosti, ki jo je okušal vsak dan v ljubezni on! . .

Take misli so ga krepile, navdajale ga s pogumom in neko čudno močjo, da se ni čisto nič bal težkega dela, ki ga je čakalo . . .

In zvečer, ko se je vračal zopet, so ga iste misli bodrile, da je spešil svoje korake, podžigale ga, da je obvladal trud, ki ga je hotel skoro premagati. Kako se je zaveselil, kadar je uzrl dim nad domačo streho, naj se je že leno plazil ob njej ali pa dvigal se kakor prozoren, višnjevkastobel steber naravnost gori proti jasnemu, zvezdnatemu nebu. In kako prijeten čut ga je objel, kadar je od daleč zagledal svojo kočico, oblito od mile lunine svetlobe! . . . Zdela se mu je kakor iz čistega srebra, zdela se mu je kakor začaran gradič, kjer ga je čakala rajska omama, sladki počitek v objemu ljubljene, pridne, zveste žene! . . .

Ta duševna stran njegovega življenja je vzdrževala njegov život, dajala mu oporo v težki borbi za obstanek, v boju s škodljivimi vplivi njegovega vsakdanjega posla. Toda naposled so mu začele telesne moči vendarle pešati, naposled je začel uvidevati, da s silo ne opravi nič več, in nekega jutra se je zgrudil nazaj na posteljo, s katere se je bil poskusil dvigniti . . .

* * *

»Ah, kaka sreča, da sem zavarovan!« je pravil svoji ženi, ki se je s skrbnim obrazom sukala okrog njegovega ležišča. »Vidiš, da nisi imela prav, ko si se jezila zaradi tistih odtegljajev! . . . Zdaj se bodo dobro izplačali! . . .«

»Bil je skoro vesel, da je obolel, tako prijeten čut ga je navdajal ob misli, da se posluži lahko iste udobnosti, kakor so si jo privoščili drugi bogatejši ljudje, ko so bili bolni. Na razpolago mu je zdravnik, ki ga še kmetje ne kličejo v hišo, ako ni skrajne sile; brezplačno mu bodo morali dajati tudi zdravil, ki so navadno tako zelo draga! . . . Ah, kaka dobrota, kaka dobrota! . . . Vrh vsega pa mu gre še denarna podpora iz bolniške blagajne — prvi denar, ki ga prejme, ne da bi se mu bilo treba truditi krvavo zanj! . . .

Nikdar ni hotel imeti opravka z rovarji, nikdar še se ni bil udeležil kake stavke, zdaj pa, ko je imel biti deležen sam blagot ljudomilih zakonov, ki so se bili uveljavili na korist delavstvu, že celo ni umel, kako se morejo nahajati med delavci še nezadovoljneži. Zdelo ze mu je, da nimajo prav nobenega vzroka več, pritoževati se. Beseda »anarhist« mu je bila od nekdaž zoprna, a zdaj je naravnost črtil ljudi, ki so se nazivali tako in ki so bili nasprotniki sedanjega reda, v katerem je bilo vendar tako lepo oskrbljeno za

vsakega poštenega človeka! On je bil hvaležen, iz srca hvaležen za vse te nove naredbe in odredbe, ki so jih bili izumili in uvedli dalekovidni, plemeniti možje, in čutil se je srečnega v zavesti, da je preskrbljen za bolezen in da sta preskrbljena žena in otrok, ako bi se njemu pripetila kaka nezgoda . . .

»Pa kaj naj storim?« ga vpraša žena, ko ji je bil natanko razložil veliki pomen in veliko dobroto zavarovanja.

»Doli stopiš danes — ti in naznaniš pri bolniški blagajni, da sem bolan. Zglesiš se tudi pri zdravniku in ga naprosiš, da pride pogledat do mene, no in potem — — seveda denarja ti ne bodo naprej dajali, a meni bi se prileglo malo boljše hrane! . . .«

»Seveda bi se ti prileglo in moraš jo dobiti!«

»Hm, lahko rečeno — toda, ali naj iščemo šele na posodo! . . . Kdo ve, kake oderuške obresti bi morali plačati! . . .«

»Tisti stari denar, veš, ki sem ga dobila po materi, vzamem s seboj! . . .«

»Škoda ga je! . . .«

»Nič! . . . Rekla sva, da bode za kako silo. No, če je pa tako, kakor pripoveduješ ti, se nam posebnih stisk ni treba več bati! . . .«

»Imaš prav! . . . Kar vzemi, naj bo v božjem imenu! . . .«

In Polona se je začela z nekako svečanim obrazom oblačiti v praznično obleko . . . Poznalo se ji je, da so prevzeli tudi njo podobni čuti, kakor so navdajali njenega moža . . . Bila je nekam mirna, zadovoljna . . . Zdelo se ji je, kakor bi se bile njene razmere hipoma predrugačile, kakor bi ne bila danes več tista uboga kočarica, na katero so še včeraj zrl tako pomilovalno ljudje, čutila se je zdaj nekako enako ženam takih mož, ki so imeli kaj pod palcem. Poslovila se je od moža in otroka in ponositih korakov je nastopila pot . . .

* * *

»Atek, kaj ne, da bom tudi jaz jedel meso?« to vprašanje je bil petletni Francek že neštetokrat zastavil svojemu bolnemu očetu. Ta pa ga je vsakokrat pogladil s svojo trepetajočo desnico po glavi in mu dobrovoljno dejal: »Seveda ga boš, kar molči!« . . .

Po vakem takem zatrdilu očetovem pa je šel Francek v vežo k materi, ki je z važnim obrazom stala pri ognjišču ter pazila, da bi ne skipela juha. Semtertja je podregala malo z burkljami v peč ali pa pretresala s prsti na lesenem krožniku za zakuho pripravljene blekce, menda zato, da ne bi se prisušili drug na drugega, a potem

je iznova vprla komolec desne roke ob levico, katero si je bila položila čez pas, ter podpirala si svoj resni obraz. Videlo se ji je, s koliko skrbnostjo gleda na to, da bi bilo kosilo pripravljeno v vsakem oziru tako, kakor se spodobi. Resno pa se je držala morda tudi iz tega vzroka, ker se je docela zavedala nenavadnega momenta — kajti da se je pod njih uborno streho, pod katero je nedostajalo od časa do časa celo potrebnega kruha, kuhalo na delavnik meso, je bilo nekaj tako izrednega, da se ji je zdelo, kakor bi se bile začele hipoma izpolnjevati njene tihe nade, ki jih je gojila včas, kakor bi se bile nenadoma uresničile vse tiste razkošne njene sanje o lepši bodočnosti, katerim se je s trepetajočim srcem vdajala v samotnih urah . . .

Tudi Francek je slutil nekaj, tudi on je čutil instinktivno, da se pričinja v njih koči nekaj kot novo življenje Ponosno je stopical po vegastih ilovnatih tleh. Kadar pa se je tega naveličal, je stopil k ognjišču bliže matere, vprl desno nogo ob koleno leve ter tako na eni nogi stoječ motril početje materino . . . Včas pa se mu je zvedenilo v ustih, pogoltnil je slino in vprašal:

»Mama, ali bo kmalu kuhano meso?« . . .

»Kmalu . . . kmalu!« je čul v odgovor, a njemu se je vse to zdelo čudovito počasno.

Da se godi pri Vrankarjevih nekaj posebnega, so pa morali domnevati tudi po sosednjih hišah, kajti hkratu se je bila pritepla in je obsula vežna vrata cela tolpa samosrajčnikov in bosopetcev, ki so vsi z odprtimi usti strmeli proti ognjišču. Nemara, da je nenavadni duh, ki je prihajal od ondi, ščegetal njih zdrave, občutne noske. Francek pa je brž porabil priliko, ki se mu je ponudila, in pobahal se je proti zbrani družbi:

»Mi bomo danes pa meso jedli!«

»Zakaj pa?« ga vpraša eden izmed obiskovalcev.

»Zato, ker so atek bolni!«

»Kadar bodo naš atek bolni, bomo mi tudi meso jedli, kaj ne, Nežka?« se odreže spet oni, pozvavši obenem svojo sestro za pričo, da bi zadobile tako njegove besede tem več vere in veljave.

»In pri nas tudi, pri nas tudi!« se oglasi več grl kar hkratu in brez dvojbe si vsi ti modrijančki v svojem nedolžnem egoizmu niso želeli ta hip nič bolj, nego da bi jim »atek« obolel, samo zato, da bi tudi oni meso jedli.

Francku pa ni bilo prav, da bi mu vsi ti postali tako enaki, in stekel je k očetu in vprašal:

»Atek, ali bomo mi zdaj zmeraj meso jedli?« . . .

Oče pa se je bridko nasmehnil. Njega je že nekoliko zapuščal prvotni optimizem. Ni se bilo namreč steklo dozdej vse tako, kakor je pričakoval in kakor je mislil, da je upravičen pričakovati. Žena se je bila vrnila sicer z lepim koščekom govedine domov in tudi vina ni pozabila prinesiti, dasi je on ni bil spomnil na to, toda novice, ki jih je prinesla s seboj, mu niso nič kaj ugajale in zagrenile so mu že naprej vsak užitek.

Pri bolniški blagajni so bili sprejeli njeno naznanilo, da je mož bolan, z jako dvoječim smehljajem. Še manj zadovoljna se je vračala od zdravnika.

»Ka-aj? . . . Bolan je? . . . Kaj mu pa je?« . . .

»I ko bi jaz vedela! Prosila bi, da bi . . .«

»Eh, kajpak! . . . Kadar se bo kdo zmislil, pa bom letal gori v gore!« . . .

»Ali prosim vas, saj ste vendar plačani za to! . . .«

»Seveda! . . . Jaz že vem, za kaj in kako sem plačan! . . . — Torej kaj pa pravi, kaj mu je? . . . Ali toži kaj? . . .«

»Oh, kaj ne bi tožil! . . . Ves je nevečen in slab! . . . Vse mu je odpovedalo in mrazi ga!«

»Saj sem vedel, da ne bo nič posebnega! . . . Zapisal mu bom nekaj! . . . Dobili boste praške v lekarni in te naj jemlje vsake tri ure po enega, pa bo kmalu dobro! . . .«

S tem je bilo opravljeno.

A njemu pa se zdaj nikakor ni hotelo vzbuditi zaupanje do zdravil, katera mu je bil zdravnik zapisal, ne da bi ga bil videl in preiskal prej. In bilo mu je nekako čudno, čudno pri srcu . . .

* * *

»Oh, solnca, solnca si želim!« je vzdihnil nekega dne bolnik. »Če bi me enkrat prav solnce pregrelo, pa bi bilo morda boljše! . . . Pomagaj mi, pomagaj, Polona! Stol mi postavi venkaj pred vežo! . . . Pokoncu se bom že držal kako . . .«

Z veliko težavo ga je spravila žena pod milo nebo. Tam je sedel in se naslonil s hrbtom na leseno steno, ki je bila vsa pregreta od vročih solnčnih žarkov.

Bil je prelep poletni dan, poln veselja, poln življenja. Po zraku je plesalo nebrojno bitij, da je vse migljalo in mrgolelo pred očmi; po tleh pa je gomazelo vse polno žuželk; raznovrstne gosenice so se plazile in zvijale po prahu, mravljinici so hiteli semtertja in hrošči

vsakojake velikosti so z nervozno naglico drevili iz kraja v kraj; ptiči so vzletavali, metulji se podili in lovili preko pisanih travnikov — vse, vse je živelo in se veselo gibalo . . .

Od otroških let ni imel več prilike, da bi bil opazoval to življenje, in čudno, zdaj je zadobilo vse to, kar je videl okrog sebe, zanj čisto poseben pomen, pomen, ki ga poprej niti slutil ni! Videlo se mu je hkratu, da tudi početje vseh teh neštetihih drobnih živalc ni slučajno, da ima temveč vsako teh bitij svoj smoter, svoj cilj tako nekako kakor človek; da je vsakemu posameznemu odkazana posebna pot, katero hodi; odmerjena natančna naloga, katero vrši in izpolnjuje! . . . Čudovito slično se mu je zdelo življenje teh podrejenih bitij človeškemu življenju! Ali se niso srečavala in križala pota teh živalc baš tako, kakor se križajo in srečavajo človeška pota? In ni bila li tudi usoda teh drobnih bitij v marsičem zelo zelo podobna človeški usodi? . . . Enemu se posreči to, po čemer stremi, drugemu ne! . . . Videl je dva metulja boriti se za ljubezen — eden je zmagal, drugi se je moral umakniti . . . Po stebelu neke rastline je plezal majhen, črn hrošč, hoteč dospeti do cveta, a pri vrhu se je vedno nekam zadel in vselej je padel nazaj. Prišel pa je drug, in ta je že v prvem naskoku doplezal svoj cilj . . . Vse tako kakor pri ljudeh! In še sto in sto podobnosti je našel! . . . V enem oziru pa so se mu zdele te neznatne stvarce celo srečnejše od človeka! . . . Videlo se mu je, kakor bi se gibale vse prosteje, nego se more gibati človek, in kakor bi bilo vse to, kar so počele, pri njih samo pojav veselja do življenja . . . Tiste zunanje sile, ki je dostikrat edino odločilna za človeško delovanje, ni opazil tu nikjer! Samo tiste živali, ki jih izkorišča človek, so nekake vrste sužnji, kamor pa človeška roka in njegov razum še nista segla, vlada ljuba, zlata prostost! . . .

In začel se je izpraševati, ni li človek edin kriv, da je toliko nesreče, toliko krivice, toliko nezadovoljnosti, toliko neskladja in nesoglasnosti na svetu, in bi se li ne dalo urediti v tem oziru vse lepše . . .

Dozdaj ni nikdar utegnil razmišljevati, ali zdaj, ko je preudarjal, so se mu porajale misli, ki so mu bile skoro neprijetne, ker so pretile izpodkopati vse njegove dosedanje nazore . . . Vsiljevalo se mu je neko spoznanje, pred katerim ga je obhajal skoro strah . . .

Te ljube stvarce božje so se lahko dan na dan veselile mehke solnčne toplote, in on? . . . — Ah, kakor bi solnce zanj ustvarjeno ne bilo! . . . Toda — ali ni nevhvaležen? . . . Ne uživa li tudi

on zlatih solnčnih žarkov? . . . Ali ni udobno to, da sedi tu in se greje? . . .

Pozabil je za hip, da je moral oboleti prej in priti ob svoje moči, predno je postal deležen te dobrote! . . . In ravno ga je napolnjevala zavest, da mu teče plačilo, dasi nekoliko skrčeno, navzlic temu, da ne dela, z nekim prijetnim čuvstvom in zadovoljstvom, ko ga vzdrami iz razmišljanja oduren krohot.

»He, he, he! . . . He, he, he! . . . Ali te imam? . . . Viž ga, viž ga, kako se solnči, prav kakor kak kušcar! He, he, he — lopov! . . . Ali sva skup? . . . Si mislil, kaj ne da, da boš plenil blagajnico? . . . Pa je ne boš! . . . To, to (kazal mu je med kazalec in srednjik potaknjeni palec) boš dobil! . . . Dobil bom jaz za pot, ker sem te zalotil! . . . He, he, he! . . .«

Strmeč je poslušal hreščeči, porogljivi glas . . . Pred njim je stalo človeče zverženih, tankih nog, a napetega trebuha in zabuhlega obraza — odposlanec bolniške blagajne! Nobene besede ni mogel odvrniti na ta izbruh umazane podlosti, samo gledal je, gledal, kakor bi ne mogel doumeti, da je mogoče biti tako resnici in pravici v obraz. Odgovorila je njegova žena, ki je bila prihitela pred vežo:

»Moj Bog, ali ne vidite, kakšen je? . . . Ali se mu ne pozna na prvi pogled, da je bolan? . . . Saj se komaj pokoncu drži in solnca si je želel, solnca! Moj Bog, na solnce bo vendar še smel!«

Onemu pa so se iznova razblinila lica:

»He, he, he, na solnce! . . . Bolnik spada v posteljo, pa ne na solnce, he, he, he! . . . Lenobo pase, lenobo! . . .«

Te besede ostudnega brezsrčneža so ga zadele še huje nego prejšnje? . . . On da bi pasel lenobo, ki je trpel svoj živ dan, on, ki brez dela niti živeti ne bi bil mogel! . . . Ne, večje krivice bi mu ne bil mogel storiti nihče! . . . Dostikrat, če se je primeroma krepak vračal iz podzemeljskih votlin, ga je pekla skoro vest, da se mu je zdelo, da ni delal dosti, da se ni trudil dovolj! Bil je vedno tega prepričanja, da imajo tisti, ki mu dajejo zaslužka, pravico do vseh njegovih moči! . . . Imel je vselej občutek, kakor bi bil komu kaj ukral, ako enkrat iz kateregakoli vzroka ni dovršil toliko, kakor se je bil namenil. Bil je ponosen na to, kar je storil, in vesel je bil, ako si je mogel reči, da je storil več nego drugi! . . .

Zdaj pa mu je ta človek oponašal lenuštvo!

Vrtelo se mu je pred očmi in pristopiti je morala žena, da se je oprl nanjo . . .

Toda kdo bi se menil za besede takega čeljustača?! Drugi bodo pametnejši! . . .

* * *

Nade so ga varale. Podporo so mu odrekli in tudi zdravnika in zdravila je moral sam plačati, ker ga odposlanec bolniške blagajne ni bil dobil v postelji. Zaman je klical Boga na pričo, da delati ni mogel — smejali so se mu!

Hotel se je pritožiti. Šel je k političnemu oblastvu. Tam mu je mlad aristokratek z osornim obrazom in komaj prikritim studom, ki ga je občutil pred njegovim izsušenim telesom, naznanil, da politična oblastva te stvari nič ne brigajo.

S težavo je nato pozvedel, da se mu je s pritožbo obrniti na razsodništvo.

A v razsodništvu so bili zopet ljudje, ki niso imeli ne trohice srca, ne iskrice ljubezni za delavca. Propadel je tudi tam! . . .

Se li more še kam pritožiti, ni pozvedoval — obupal je bil nad pravičnostjo sveta! V njegovi glavi pa so se porodile hipoma čudne misli, in njegovo srce je bilo postalo kar hkratu vse drugo nego je bilo do tistih dob. Vse drugačno sodbo je imel zdaj o svetu. Zdaj je vedel, da je na svetu vse samo sleparstvo, in da vse te, navidezno iz ljubezni do delavskega stanu porojene odredbe niso drugega nego pesek v oči in da so samo za to tukaj, da so pod pretvezo človekoljubja nove pijavke zasesavajo v itak že izžeto truplo delavčev! . . .

Spomnil se je, kako je prišel nekoč nadzorovat obrtni nadzornik rudokope. Ha, kako velik gospod! . . . Kdo bi si bil upal stopiti predenj in ga nagovoriti! In vendar je bil pravzaprav samo za to tukaj, da bi bil poslušal upravičene pritožbe delavcev! . . . Toda kako? Saj jim je bilo pod odpustom iz službe prepovedano, nagovoriti ga! . . . Okrog pa ga je vodil načelnik premogokopne družbe, a potem šele, ko ga je bil po knežje pogostil, potem, ko se je bil šampanjca in drugih dragih vin napil pri njem . . .

Še ga je videl tega nadzornika, kako so mu žarela lica, kako mu je puhtelo vino iz njih, in še ga je čul, kako je mimo delavcev hodeč smehljaše ponavljal: »Vse dobro, vse dobro, vse dobro!«

Tistikrat je smatral njegovo smehljanje za prijaznost! . . . Moj Bog, če se tak velik gospod smehlja vpričo delavcev, če ne zmrda nad njimi, to je že nekaj! . . .

No, zdaj je vso stvar umel drugače! . . .